

Livsmestring og Helse

Hvilke føringer legger rammeplanen for barnehagens arbeid med livsmestring og helse, og hvordan synliggjøres dette i barnehagens årsplan?

Marie Oterhals
[kandidatnummer: 444]

Bacheloroppgave
[BDBAC49000]

Aukra, april 2021

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Forord

Kjære leser

Fire år deltid på Dronning Mauds Minne med fordypning i ledelse av barns læring i et nærmiljøperspektiv nærmer seg slutten for meg. Det har vært en lang prosess for å ende opp med dette sluttproduktet. Jeg har ervervet meg kunnskaper og erfaringer som jeg vil ta med meg videre i min profesjonsutøvelse og som har styrket meg i min rolle som barnehagelærer. Jeg vil rette en stor takk til mine veiledere, Atle og Mariann, for gode og konstruktive tilbakemeldinger og for hjelp å rydde i bachelor-kaoset som til tider har vært sterkt fremtredende i denne perioden. Jeg vil også rette en stor takk til min bonuspappa og «altviter», Øyvind for korrektur og tilbakemeldinger, venner og familie for forståelse og tålmodighet til å holde ut med studentkaoset, og ikke minst til alle mine flotte medstudenter! Fire år med frustrasjoner, latter, utfordringer, mestringsopplevelser og fellesskap. Ønsker dere alle lykke til videre, og gleder meg til videre «samlingsuker».

God lesing!

Aukra, april 2021

Marie Oterhals

Innholdsfortegnelse

Forord	1
1 Innledning/ valg av problemstilling	4
1.1 Valg av tema og problemstilling	4
2 Teoretisk grunnlag.....	6
2.1 Salutogenese.....	6
2.2 Livsmestring i rammeplanen.....	7
2.2.1 Sosiale forskjeller.....	7
2.2.2 Fremme fysisk og psykisk helse, bevegelsesglede og motorisk kompetanse og forebygging av krenkelser og mobbing.....	8
2.2.3 Samspill, fellesskap og vennskap, mestre motgang og håndtere utfordringer	12
2.2.4 Ro, hvile og måltider i barnehagen	13
2.2.5 Forebygge og avdekke omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep og opplysningsplikten	15
2.3 Barnehageloven.....	15
2.4 Årsplan	18
3 Metode.....	19
3.1 Valg av metode og planlegging av datainnsamling.....	20
3.2 Utvalg av dokumenter	20
3.3 Analysearbeidet.....	21
3.4 Metodekritikk	21
3.5 Etske retningslinjer.....	22
4 Presentasjon av funn og drøfting.....	22
4.1 Livsmestring.....	22
4.2 Sosiale forskjeller.....	23
4.3 Fremme fysisk og psykisk helse, bevegelsesglede og motorisk kompetanse og forebygging av krenkelser og mobbing.....	25
4.4 Samspill, fellesskap og vennskap, mestre motgang og håndtere utfordringer	27

4.5 Mulighet til ro, hvile og avslapping, og måltider i barnehagen	28
4.6 Forebygge og avdekke omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep og opplysningsplikten	29
5 Konklusjon	30
Referanser.....	32

1 Innledning/ valg av problemstilling

Livsmestring kom inn som nytt begrep i rammeplanen 2017. Livsmestringsbegrepet ble først benyttet i skolesammenheng, nærmere bestemt i stortingsmeldingen som omhandlet en fornyelse av kunnskapsløftet, St. Meld. 28 (2015-2016) Fag-Fornyelse-Forståelse.

I kapittel 1 i Rammeplanen for barnehagen finner vi barnehagens verdigrunnlag. Det sies at barnehagens verdigrunnlag skal formidles, praktiseres og oppleves i alle delene av barnehagens pedagogiske arbeid (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). Det er også i verdigrunnlaget vi finner livsmestring omtalt, da det sies at barnehagen skal fremme demokrati, mangfold og gjensidig respekt, likestilling, bærekraftig utvikling, livsmestring og helse (ibid.). Rammeplanene er forskrift til barnehageloven og verdigrunnlaget i rammeplanen er bygd på verdigrunnlaget i barnehageloven.

Livsmestring og helse har fått et eget avsnitt i kapittelet om verdigrunnlaget til barnehagen. Det er dette avsnittet, og temaene som løftes frem der, som vil være en av grunnsteinene i min bacheloroppgave og dermed med på å danne teorigrunnlaget. Ved å gå inn i avsnittet om Livsmestring og helse ser vi at temaene som løftes frem er sosiale forskjeller, fysisk og psykisk helse, forebygging av krenkelser og mobbing, samspill, fellesskap og vennskap, mestre motgang og håndtere utfordringer, mulighet til ro, hvile og avslapping, bevegelsesglede og motorisk kompetanse, måltider i barnehagen og å forebygge og avdekke omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep samt opplysningsplikten.

1.1 Valg av tema og problemstilling

1. januar 2020 trådte et tillegg i barnehageloven omhandlende nulltoleranse for mobbing i barnehagen i kraft og dermed blir barnehagens arbeid med livsmestring høyst aktuelt for barnehagens pedagogiske arbeid. Livsmestring er et begrep som vil ha betydning for oss som barnehagelærere i vårt arbeid i forhold til både enkeltbarn og barnegrupper. Den tryggheten og de erfaringene som blir gitt den første tiden i barnehagen vil ha følger for barnets evne til å «mestre» livet i medgang og motgang i nåtid og fremtid. Årsplanen er et dokument som skal synliggjøre hvordan barnehagen følger rammeplanen og barnehagelovens føringer og krav til både foreldre, eiere, politikere, og er et viktig arbeidsdokument for personalet i barnehagen. Med min interesse for arbeid med livsmestring og psykisk helse i barnehagen og årsplanen som dokument ønsker jeg i min bachelor oppgave å forske på hvordan barnehagene synliggjør i årsplanen hvordan de arbeider med livsmestring, og hvilke føringer rammeplanen legger for dette arbeidet. Dette ga meg denne problemstillingen, **Hvilke føringer legger rammeplanen**

for barnehagens arbeid med livsmestring og helse, og hvordan synliggjøres dette i barnehagens årsplan?

Innledningsvis ønsker jeg å redegjøre for temaene som rammeplanen tillegger livsmestringsbegrepet hver for seg. Disse temaene danner grunnlaget for analysen av årsplanene til et utvalg av barnehager for å se hvordan barnehagene synliggjør føringene rammeplanen legger for arbeidet med livsmestring i barnehagen og drøftingen av dette. Jeg vil også se på årsplanen og dens betydning som verktøy for barnehagene for å synliggjøre det pedagogiske arbeidet og dokumentasjon på at barnehageloven og rammeplanen er innfridd. Årsplan er styrende for barnehagens pedagogiske arbeid og skal synliggjøre at den enkelte barnehage og barnehageeier innfrir barnehagelovens føringer.

2 Teoretisk grunnlag

Teoridelen av denne oppgaven består av fire delkapitler. Innledningsvis i teorikapittelet løftes begrepet salutogenese frem, deretter presenteres livsmestringsbegrepet og temaene det rommer i rammeplanen, og det vil redegjøres for dem. Videre vil jeg se på Barnehageloven i et historisk perspektiv før årsplanen som dokument og redskap blir presentert avslutningsvis.

2.1 Salutogenese

Aron Antonovsky har utviklet en teoretisk modell som han omtaler med begrepet salutogenese, og som er brukt for å forklare hva som fremmer god helse, økt mestring og velvære i livet (Melvold, 2020, s. 21). Salutogenese er mest brukt innen helsefag, men kan være aktuelt også innenfor pedagogikken da den viser til ressurser hos mennesker som bidrar til psykisk helse, robusthet og livskvalitet (Drugli & Lekhal, 2018, s. 22). Innen salutogenesen ses mennesket som et åpent system som er i aktivt samspill med sine omgivelser, det betyr at barnet forstås som en aktør i sin egen utviklingsprosess og ikke som et objekt som blir påvirket av andre og omgivelsene (Drugli & Lekhal, 2018, s. 22). Dette samsvarer med det den amerikanske utviklingspsykologen Arnold Sameroff (2009), som forsket på faktorer som bidrar til mental helse, omtaler som transaksjonsmodellen. Den beskriver utviklingsprosessen, forstått i denne sammenheng i et helhetsperspektiv der biologiske, psykologiske, sosiale og kulturelle faktorer virker sammen, som et komplekst, gjensidig og dynamisk samspill mellom individuelle kjennetegn ved barnet og barnets miljø over tid (Drugli & Lekhal, 2018, s. 16). Transaksjonsmodellen tar opp i seg den russiske psykologen Uri Bronfenbrenners (2009) utviklingsøkologiske modell, som beskriver hvordan barns utvikling foregår i ulike utviklingsmiljøer som har direkte eller indirekte betydning fordi barnet selv er til stede på disse arenaene, og ut fra denne modellen vil for eksempel et godt foreldresamarbeid i seg selv ha betydning for barnets trivsel og fungering i barnehagen (Drugli & Lekhal, 2018, s. 17). Det å oppleve sammenheng i livet, på alle de ulike arenaene fremmer følelsen av mestring, der en tilpasser seg indre og ytre opplevelser på en hensiktsmessig måte.

Det er fire elementer som bidrar til opplevelse av sammenheng og mestring, og dermed salutogenese i barns liv (tilpasset etter Sagy og Antonovsky, 2000):

Konsistens: barnet opplever sitt miljø som forutsigbart, preget av struktur, rutiner og tydelige verdier.

Balanse: det er balanse mellom ressurser og belastninger i barnets liv.

Deltakelse: barnets autonomi respekteres; barnet får på hensiktsmessige måter medvirke i beslutninger som fattes

Emosjonell nærhet: barnet opplever nære emosjonelle relasjoner der barnet blir forstått, føler anerkjennelse og tilhørighet (Drugli & Lekhal, 2018, s. 24).

2.2 Livsmestring i rammeplanen

Videre vil jeg gjøre rede for temaene rammeplanen tillegger livsmestringsbegrepet og presentere hvordan rammeplanen representerer temaene i kapittel 1 Verdigrunnlaget. Livsmestring rommer mange deler av barnets liv, å gjøre rede for og presentere temaene, og hva de innebærer, er nødvendig for å kunne dra sammenhenger til årsplanene og deres omtaler av målsettinger og pedagogisk arbeid som omhandler livsmestring i barnehagen.

2.2.1 Sosiale forskjeller

I kapittel 1 omhandlende verdigrunnlaget i rammeplanen kan vi lese at barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13).

Sosiale forskjeller eller sosial ulikhet handler om ulike forutsetninger for å ta del i godene samfunnet gjør gjeldende. I et sosiologisk perspektiv kan sosial ulikhet betegne mønstre av ulik fordeling av knappe goder mellom forskjellige grupper i samfunnet (Moen, 2012, s. 75). I barnehagen møter vi mange barn med ulik sosial bakgrunn. Når vi viser til barns sosiale bakgrunn vises det til foreldrenes økonomi, utdanning og yrkesposisjon (Larsen & Slåtten, 2015, s. 75). Dette har betydning for økonomiske forhold, men sosial bakgrunn kan også ha betydning for oppdragerrollen, verdier og normer. Pierre Bourdieu presenterer en teori som viser til klasseinndelinger i samfunnet. I sin teori omtaler han økonomisk, kulturell og symbolsk kapital som viser hvordan sosialisering skaper forskjeller mellom ulike samfunnsklasser og samfunnslag (Moen, 2012, s. 75). Han bruker begrepet Habitus som betegner den sosiale arven, eller det individet har med seg etter å ha blitt født inn i sosiale strukturer, som er med på å prege og legge føringer for denne personens valg videre i livet (Larsen & Slåtten, 2015, s. 79). Men habitus er ikke konstant, den er fleksibel og kan endres. Et trekk ved det moderne samfunnet er at en kan bevege seg fra én sosial status til en annen, dette blir kalt sosial mobilitet (Larsen & Slåtten, 2015, s. 83). Dette innebærer at en ikke er prisgitt kapitalene til foreldrene, men også kan være skaper av sin egen kulturelle og økonomiske kapital. Her kan barnehagen være en viktig støttespiller.

2.2.2 Fremme fysisk og psykisk helse, bevegelsesglede og motorisk kompetanse og forebygging av krenkelser og mobbing

I kapittel 1 i Rammeplan for barnehagen finner vi at

Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing. Om et barn opplever krenkelser eller mobbing, må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette (...) Barnehagen skal være en arena for daglig fysisk aktivitet og fremme barnas bevegelsesglede og motoriske kompetanse (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13).

Verdens helseorganisasjon (WHO) definerer helse som en tilstand av fullstendig fysisk, psykisk og sosialt velvære og ikke bare fravær av sykdom eller lidelser (Helse- og omsorgsdepartementet, 2014). Barn i barnehagen er kroppslige i sin væren, og barnehagen må legge til rette for at barna får være fysisk aktive, som igjen også vil kunne gi bedre psykisk helse. Når man snakker om barn og fysisk aktivitet er ikke det utelukkende knyttet til de biologiske fordelene det kan gi, som f.eks. i forhold til motorisk utvikling, men det er snakk om en kroppslighet som dreier seg om en helhetlig tilnærming til det å være barn under utvikling og kan beskrives som menneskers måte å være på i verden. Barnet erfarer og skaper seg selv, det fysiske og det sosiale miljøet gjennom kroppen (Moser, 2013, s. 26). Fysisk aktivitet og det å være i bevegelse har en egenverdi og en nytteverdi. Det har en nytteverdi i en biologisk betydning da det virker forebyggende i forhold til sykdommer som f.eks. astma og diabetes og at bevegelse bidrar til en mer effektiv bein- og bruskvevdannelse, og at det forbedrer organfunksjoner (Moser, 2013, s. 33). Men det å være fysisk aktiv har også en betydning for det sosiale. Det å ha gode motoriske ferdigheter og fysiske ressurser kan bidra til en høyere sosial status i barnegruppen (ibid.). Det å være i aktivitet, gjennom lek og utforskning, og det å kjenne mestring og glede styrker også livskvaliteten og trivselen og er med på kunne gi en positiv selvoppfatning og legger grunnlaget for gode helsevaner. Det viser seg også at man finner mindre angst, depresjon og stress blant fysisk aktive grupper (Moser, 2013, s. 33).

Barn er ikke fysisk aktive for å øke fordelene senere i livet. De lever livet her og nå, og kropp og bevegelse har en egenverdi i den forstand at mennesker er skapt til bevegelse, og det å være i bevegelse en fundamental del av det å være menneske, barnet tilegner seg verden og blir en del av den ved å erobre den kroppslig (Moser, 2013, s. 31). Den franske filosofen

Maurice Merleau-Ponty fremmet det fenomenologiske perspektivet til å forstå kropp og bevegelse på. Han sier bevegelse gir grunnleggende mening til våre liv i verden (Løkken, 2013, s. 43). Han skilte ikke tankene fra kroppen, men hevdet vi tenker, føler og opplever med hele kroppen. Han så på menneskets naturlig trang eller tilskyndelse til bevegelse som grunnleggende og betegner den derfor som eksistensiell (Løkken, 2013, s. 44). Gjennom lek og kroppslig utfoldelse blir barna kjent med sin egen kropp, begrensninger og muligheter for utforskning, og de blir kjent med verden rundt.

Fysisk aktivitet gjennom lek gir rom for å prøve ut, men også for å feile. Lekens rammer ufarliggjør utforskningen, det er jo bare på lek. Når barn stadig søker nye utfordringer, gjerne på grensen av hva de tør og mestrer, vil de etter hvert få verdifull kunnskap og erfaring om hva som er trygt og ikke trygt i sine omgivelser, og hvordan mestre dette slik at de ikke blir alvorlig skadet (Sandseter, 2013, s. 56). Mestringen vil igjen ha betydning for selvbilde og gir trygghet til å prøve ut videre. Gjennom å engasjere seg i spenningsfylt lek og opplevelser oppøver barn naturlig en bedre risikostyring, det vil si at barnet gjennom erfaring får en reaksjonsevne, motorisk kontroll, fysisk styrke og romorienteringsevne som gjøre dem bedre i stand til å håndtere plutselige risikosituasjoner gjennom hensiktsmessige handlinger (Sandseter, 2013, s. 58). Man kan si at barna blir mer robuste og mer handlingsdyktige (ibid.)

Lek og bevegelse henger sammen, barn kjenner trangen til bevegelse så sterkt fordi det er spennende, morsomt og mestrende, og denne trangen er en viktig forutsetning for barns vekst og utvikling (Kibsgaard & Sandseter, 2013, s. 71). Ved å mestre utfordringene styrkes barnas tro på seg selv og selvbilde. Ved tro på at de mestrer, søker de videre større utfordringer og øker sin motoriske kompetanse. På samme måte vil også barnet, om det opplever å mislykkes ofte, oppleve lavere motivasjon for å være fysisk aktiv og øke sin motoriske kompetanse. Utfordringene bør befinne seg innenfor det som Lev Vygotsky kaller nærmeste utviklingszone eller proksimale utviklingszone. Han mente det er en dynamisk interaksjon mellom individets indre utviklingsmessige forhold og ytre kulturelle krefter. Utvikling skjer i en dialektisk prosess der ulike problemer eller hindringer blir avløst av hverandre og at når et dilemma blir løst så fører det til et høyere funksjonsnivå (Hendry & Kloep, 2003, s. 33). Han mente at barnet kunne ikke lære og utvikle seg kun ut fra eget individuelt standpunkt, men at det er behov for støtte fra noen med mer kompetanse. Først trenger barnet støtte, før det senere kan mestre på egenhånd, og da har behov for videre støtte for å holde utviklingen gående. Vygotsky fremmet det sosiokulturelle læringssynet ved å hevde at læring og utvikling alltid skjer i et sosialt samspill.

Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing. Om et barn opplever krenkelser eller mobbing, må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Krenkelser, også kalt krenkende ord og handlinger, er et samlebegrep for negative ord eller handlinger som barn og unge opplever krenker for eksempel deres verdighet og integritet eller gjør at de føler seg ekskludert fra et fellesskap. Krenkelser kan ta ulike former. Begrepet omfatter alt fra enkeltstående ytringer eller handlinger, til gjentatte episoder. Det omfatter bl.a. mobbing, vold, rasisme, trakassering og diskriminering (Utdanningsdirektoratet, 2017). Følelsen av å bli krenket er subjektiv, det er individuelt om en person opplever hendelsen eller ordene som krenkende, og er ofte avhengig av situasjonen.

Det er ulike definisjoner på mobbing, ofte med innslag av ordet «intensjon». I barnehagekontekst er det vanskelig å forsvare det at så små barn med intensjon går inn for å krenke eller mobbe andre barn. Lund & Helgeland fremmer denne definisjon for mobbing i barnehagen:

Barn utsettes for negative hendelser fra andre i lek og samspill, der de opplever å ikke være en betydningsfull person for fellesskapet (Lund (red.), et al., 2015, s. 45).

Idsøe & Roland fremmer begrepet mobbeatferd som erstatning for mobbing i barnehagen på grunn av utviklingsmessige faktorer som gjør det hensiktsmessig for barn i barnehagealder (Idsøe & Roland, 2017, s. 13). Det er i barnehagekontekst viktig å forstå mobbeatferd i et utviklingsperspektiv, det kan sies at mobbeatferden er i oppstarten og om ingen tilstedeværende voksne griper inn kan den stabilisere seg, og vi snakker da om mobbing (Idsøe & Roland, 2017, s. 15). I sosiale grupper vil barn naturlig prøve ut ulike strategier for samhandling, og ikke alle strategiene er like positive, men likevel en del av det å prøve ut sosiale strategier. Det er når det blir gjentakende og maktforhold i ubalanse barn trenger voksne som veileder i det sosiale samspillet. Konflikter og konfliktløsning er en viktig del av sosialiseringprosessen, og ikke noe som må forveksles med mobbing. I en konflikt er partene likeverdige, og konflikten er tilfeldig, dette er positivt for den sosiale utviklingen i forhold til mobbing. Mobbing skader det fysiske, sosiale og følelsesmessige velværet for den som utsettes for det (Idsøe & Roland, 2017, s. 11).

Det er ulike former for mobbing, det kan være fysisk mobbing, verbal mobbing eller relasjonell mobbing med utestengelse, lage grimaser eller bestemme over andre (Idsøe & Roland, 2017, s. 29). Kunnskap om mobbeatferd og hvordan ulike former for mobbing kan

forekomme er nødvendig om personalet skal kunne håndtere, stoppe og følge opp mobbeatferd i barnehagen. Mobbing og andre krenkelser må forstås ut fra både et individ- og systemperspektiv, og ses i sammenheng med forhold ved individet, konteksten og systemene rundt individet. Årsakene til mobbing kan relateres til både individuelle forutsetninger, sosiale faktorer, samspill og prosesser i systemene rundt barnet (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 9).

1. Januar 2021 trådte endringer i barnehageloven i kraft. I kap. VIII Psykososialt miljø finner vi §41 som omtaler nulltoleranse for mobbing og forebyggende arbeid:

Barnehagen skal ikke godta krenkelser som for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Alle som arbeider i barnehagen, skal gripe inn når et barn i barnehagen utsettes for slike krenkelser.

Barnehagen skal forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø ved å arbeide kontinuerlig for å fremme helsen, trivselen, leken og læringen til barna (Barnehageloven, 2005).

§ 42 omtaler aktivitetsplikten. Den beretter at barnehagen har plikt til å følge med, melde fra, undersøke og sette inn tiltak. Formålet er å bidra til at alle barnehagebarn opplever at barnehagen er et trygt sted å være, og et miljø der de opplever tilhørighet, mestring og trivsel. Det er verdt å merke seg at plikten til å melde fra gjelder ALLE som jobber i barnehagen. Styrer har særlig plikt, og ansvaret for at meldte saker blir undersøkt og at tiltak blir satt i verk. Det å melde ifra er hver enkelt sin plikt, mens å undersøke og sette tiltak er barnehagens plikt. Det skal være lav terskel for å melde fra, det trenger ikke være formaliserte meldinger.

Alle som arbeider i barnehagen, skal følge med på hvordan barna i barnehagen har det.

Alle som arbeider i barnehagen, skal melde fra til barnehagens styrer dersom de får mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø. Styreren skal melde fra til barnehageeieren i alvorlige tilfeller.

Ved mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø, skal barnehagen snarest undersøke saken (Barnehageloven, 2005).

§ 43 omtaler skjerpet aktivitetsplikt dersom en som arbeider i barnehagen krenker et barn.

Dersom en som arbeider i barnehagen, får mistanke om eller kjennskap til at en annen som arbeider i barnehagen, krenker et barn med for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering eller trakassering, skal vedkommende straks melde fra til barnehagens styrer. Styreren skal melde fra til barnehageeieren.

Dersom en som arbeider i barnehagen, får mistanke om eller kjennskap til at styreren i barnehagen krenker et barn med for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering eller trakassering, skal vedkommende melde fra til barnehageeieren direkte (Barnehageloven, 2005).

Rammeplanen sier at barnehagen skal håndtere, stoppe og følge opp mobbing og krenkelser (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Dette krever at alle er med, og et godt samarbeid mellom barnehagen, foreldre og barna. Personalet må inneha kunnskap om hvordan mobbing kommer til syne, kunnskap om hvor og hvordan situasjoner kan oppstå og bakgrunnskunnskap om årsaker til at mobbing kan oppstå for å kunne forebygge. Kompetansebygging i personalgruppen er nødvendig. Idsøe & Roland (2017) løfter frem begrepet autoritative voksne, dvs. varme og tydelige voksne som setter krav til positiv atferd. Forskning viser at autoritative voksne gir best tilpasning for barnet da negative handlinger blir redusert over tid og positive handlinger blir fremhevet (Idsøe & Roland, 2017, s. 81). Tiltak kan settes inn på ulike nivå, det kan være universelle tiltak som er målrettet mot alle barna i barnehagen, selekterte tiltak som dreier seg om å arbeide mot grupper eller indikerte tiltak som er tiltak med stor intensitet og ofte med innslag av tverrfaglig kompetanse i tiltakene (Idsøe & Roland, 2017, s. 90).

2.2.3 Samspill, fellesskap og vennskap, mestre motgang og håndtere utfordringer

I Rammeplan for barnehagen kan vi lese at barnehagen skal være et trygt og utfordrende sted der barna kan prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og vennskap og at barna skal få støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer og bli kjent med egne og andres følelser (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13).

Barnehagen er barns første møte med den demokratiske verden, i barnehagen skal barn forholde seg til mange mennesker, finne sin plass i fellesskapet og få erfaringer med å være en del av samfunnet. Leken er barnehagens viktigste sosialiseringsarena. Leken er barns fremste selvuttrykk, gir velvære og bidrar til barns helse (Öhman, 2012, s. 100). Sosial kompetanse er en forutsetning for å fungere godt sammen med andre og omfatter ferdigheter, kunnskaper og

holdninger som utvikles gjennom sosialt samspill (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). Gjennom leken blir barna kjent med sine og andre følelser, leken fremmer glede, er lystbetont, gir rom for å prøve og feile, men kan også være frustrerende når ting går i stå eller mot ens tanker og ønsker. Å lære å håndtere moderate frustrasjoner gjør barn mer robuste fordi dette er utfordringer de alle vil møte senere i livet (Drugli & Lekhal, 2018, s. 129). Forutsetningene for lek er samstemmighet, turtaking og gjensidighet, og lik empatiens forutsetninger og fremmer dermed barns empatiske forståelse og handlingskraft (Öhman, 2012, s. 167).

Tre områder som fremstår som betydningsfulle for barn i deres jevnaldningsrelasjoner er lek, tilhørighet og vennskap (Greve, 2016, s. 385). Venner danner i relasjonene egne leker og lekerutiner som er karakteristiske for vennskapet, og som blir spesielt betydningsfulle for utviklingen for de barna som deltar i denne leken. Dette vil igjen skape en tilhørighet til en eller flere deltakere. Dette er det viktig for voksne som er nær barnas vennsapsrelasjoner å være oppmerksom på, da det også kan føre til utenforskap for de barna som ikke har like lett for å danne disse jevnaldningsrelasjonene. Det er ikke alltid like viktig hvem som er i relasjonene, men at det er noen som er med, det kan vi se i toddlerens lek med bevegelse, lyd og kroppslig interaksjon.

Vennsapsrelasjoner mellom barn er valgt relasjoner i motsetning til voksen-barn relasjoner eller relasjoner til familie. Vennsapsrelasjoner er preget av ønsket og viljen til å være sammen, men denne relasjonen kan brytes om ikke alle parter oppfyller vennskapets kriterier, du kan ikke gjøre som du selv vil hver gang og relasjonen krever forhandlinger og en gi og ta kultur. Dette er øvelse i å være en del av fellesskapet og samfunnet. Greve forsøker å gi en definisjon av vennskap, og sier det er vanskelig å gi en klar definisjon av vennsapsbegrepet, men at noen karakteristiske kjennetegn er at det må være gjensidighet i forholdet, der det er en toveisrelasjon der begge parter må ønske å være venner med hverandre og et ønske om å være sammen med én eller flere personer (Greve, 2016, s. 383). Det er ikke mulig for en utenforstående å si så mye om betydningen vennskapet har, men venner er med på å bekrefte oss som personer og gi en følelse av tilknytning og identitet, og med flere vennsapsrelasjoner opplever en å bli bekreftet på flere og ulike måter (Greve, 2016, s. 391).

2.2.4 Ro, hvile og måltider i barnehagen

Rammeplanen vektlegger at barna skal ha mulighet til ro, hvile og avslapping i løpet av barnehagehverdagen og at måltider og matlaging i barnehagen skal gi barna et grunnlag for å utvikle matglede og sunne helsevaner (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13).

Å utforske, lære og leke, hele dagen krever mye av en liten kropp. Hvilestunden i barnehagen er ofte oppe til diskusjon. Barnehagedagen skal romme mye, opplevelsene er mange og aktivitetsnivået ofte høyt. De minste barna i barnehagen har som oftest en søvnperiode i løpet av dagen som gir kropp og hode en pause for å hente seg inn igjen. Å være liten i barnehagen byr på mange inntrykk som skal sorteres og skapes mening i, dagen består av mange situasjoner der aktiviteten er høy og følelsene er mange, hvile i en kjent vogn med den trygge bamsen gir avbrekket som trengs for å kunne utforske videre dagen igjennom. Men også de eldre barna har behov for å senke aktivitetsnivået for å kunne fordele energien utover hele dagen. Arnesen, Gulbrandsen, Gundersen og Hovden (2014) trekker frem hvile og avspenning som en side av samme sak. De fremhever at gjennom aktiviteter som lar kroppens muskulatur og nervesystem bevege seg fra høyspenning til avspenning får barn muligheter til ro og hvile som er nødvendig for å gi overskudd til videre høy aktivitet gjennom dagen (Arnesen, Gulbrandsen, Gundersen, & Hovden, 2014, s. 137). Horten kommune (2018) har laget en veileder om hvile, ro og søvn i barnehagen der de fremmer aktiviteter som måltidet, og den roen det kan gi, lesestunder og muligheter til å være i fred med sine egne tanker som muligheter for at barn kan få den roen, avslappingen og hvilen som er nødvendig (Horten kommune, 2018).

Måltidet i barnehagen har flere funksjoner, det skal sørge for at barna får tilstrekkelig med næring fordelt utover dagen slik at de får overskudd til lek, læring og utforskning, og det skal være en sosial arena for samspill og glede. Det er ulike forutsetninger for måltidet i ulike barnehager. Noen barnehager har full kost, der barnehagen står for alle måltid, i noen barnehager har barna med matboks til alle måltid og noen barnehager serverer noen måltid i barnehagen. Uansett hvordan måltidene blir gjennomført i barnehagen bør de følge helsemyndighetenes anbefalinger for ernæring. Helsedirektoratet har gitt ut retningslinjer for mat og måltid i barnehagen, som blant annet sier at:

Barnehagen bør legge til rette for minst tre faste måltider om dagen, med medbrakt eller servert mat.

Barna i barnehagen bør få god tid til å spise, minst 30 minutter.

Mat og måltider som serveres i barnehagen bør være varierte og i tråd med Helsedirektoratets kostråd.

Barnehagen bør servere grønnsaker og frukt eller bær hver dag.

Måltidene i barnehagen skal være en pedagogisk arena der barn får medvirke i mat- og måltidsaktiviteter (Helsedirektoratet, 2020).

2.2.5 Forebygge og avdekke omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep og opplysningsplikten

Rammeplanen påpeker at

Gjennom den daglige og nære kontakten med barna er barnehagen i en sentral posisjon til å kunne observere og motta informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon. Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages. Personalet skal kjenne til opplysningsplikten til barnevernet, jf. barnehageloven § 46 (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13).

Samvær med barn vil alltid ha et aspekt av omsorg, men hva vi oppfatter som stilstrekkelig og god omsorg er preget av personlig erfaring og koblet til kultur, tid og sted. Men det er universelle og individuelle rettigheter knyttet til omsorgens innhold og betydning (Emilsen, 2014, s. 325). Barns rett til beskyttelse mot svikt i omsorgen og alle former for vold og overgrep er et viktig prinsipp i barnekonvensjonen, som igjen er forankret i menneskerettighetene (ibid.). Barnehagene møter mange barn og har et tett samarbeid med foreldrene, og er dermed i en unik situasjon til å fange opp og kunne støtte barn i utsatte omsorgssituasjoner. Barnehagene er også i tett samarbeid med andre etater, og kan med barns beste som mål være med å skape et tett og trygt tverrfaglig samarbeid. Alle ansatte har en plikt til å melde fra til barnevernet om det er tegn på at barnet kan være utsatt for skadelige oppvekstforhold. Det kan være om du mistenker at et barn blir eller står i fare for å bli utsatt for omsorgssvikt eller om barn ikke får den nødvendige medisinske behandling eller spesialpedagogiske tilbudet det har behov for (Utdanningsdirektoratet, 2019). Taushetsplikten skal ikke være til hindring ved slik melding til barnevernet.

2.3 Barnehageloven

Etter å ha gjort rede for hva livsmestrings begrepet omfatter vil jeg videre se litt på barnehageloven og dens utvikling. Et ordsøk i barnehageloven på Livsmestring gir ingen treff, men ved å gå nærmere inn på barnehageloven og barnehagelovens historiske utvikling ble det tydelig at temaene som begrepet presenterer slett ikke var fraværende i loven. Det blir en kortfattet redegjørelse, men som vil si noe om barnehagens styringsdokument og diskursene som har preget de. Hele loven og alle endringene er ikke mulig å ta med grunnet oppgavens

begrensinger. Barnehagelovens krav om årsplan for barnehagene og opprinnelsen til rammeplanen vil bli vektlagt da det er relevant for problemstillingen til oppgaven.

Det ble i 1969 nedsatt et utvalg, kalt Daginstitusjonsutvalget, som skulle vurdere den videre driften av dagens daginstitusjoner som var fellesbetegnelsen for barnehager, daghjem, familiedaghjem, småbarnsstuer og fritidshjem for skolebarn (Hagesæter, 2011, s. 26). Utvalget fremmet forslag til den første barnehageloven som ble vedtatt i 1975. Barnehagene var underlagt Forbruker- og administrasjonsutvalget frem til Barne- og familiedepartementet ble opprettet i 1991. Daginstitusjonene var hjemlet første gang i pleiebarns- og barneforsørgerloven i 1947 og i barnevernsloven i 1953 og hadde fastsatt forskrift av Sosialdepartementet fra 1954 (Kunnskapsdepartementet, 2009, s. 112). Allerede i denne forskriften kan vi dra likhetstrekk til temaene livsmestringsbegrepet rommer. Den lød som følgende:

Daginstitusjonene skal ha tilsyn med og omsorg for barna den tid de er i institusjonen og gi barna høve til lek og sysselsetting under kyndig pedagogisk ledelse.

Institusjonen skal i samarbeid med barnas foresatte fremme barnas utvikling deres sosiale tilpasning, idet det tas omsyn til det enkelte barns fysiske og psykiske forutsetninger.

I halvdagsinstitusjoner bør barna spise minst ett måltid mat om dagen, i heldagsinstitusjoner minst to måltider. Kosten må være fullverdig (sikringskost).

Det må sørges for at barna er ute i fri luft og at de i løpet av dagen får den hvile som er nødvendig for deres alder.

Særlig vekt skal legges på at barn trives og føler seg trygge. Kroppslig refsing må ikke nyttes, jfr. Barnevernsloven § 42, annet ledd. Også enhver form for straff må unngås (Kunnskapsdepartementet, 2009, s. 112).

Et viktig moment i utarbeidelsen av den første barnehageloven og formålsparagrafen var at barnehagen ble definert som en pedagogisk tilrettelagt virksomhet, og at krav om førskolelærerutdannelse ble stilt for stilling som styrer og avdelingsleder (Hagesæter, 2011, s. 27). Også barnehagens betydning som sosialpolitisk virkemiddel og sosialt hjelpetiltak ble løftet. Barnehageloven hadde to viktige siktemål; å sikre barn gode utviklings- og

aktivitetsmuligheter i nær forståelse med barns hjem, og å stimulere kommunene til økt utbygging av barnehager (Kunnskapsdepartementet, 2009, s. 111).

I 1981 kom Forbruker- og administrasjonsdepartementet med forslag til lovendringer, og det ble fastsatt i forskrift at barnehagens styre skulle behandle barnehagens årsplan (Kunnskapsdepartementet, 2009, s. 114). Barnehagene hadde tidligere også hatt en årsplan, men endringene innebar at årsplanene fra å inneholde mest informasjon om barnehagens struktur, som barneantall, åpningstider, gruppeinndeling osv. nå skulle gi et innblikk i den pedagogiske virksomheten gjennom året og barnehagens aktiviteter (ibid.). Dette styret ble senere forandret til barnehagens samarbeidsutvalg.

I 1995 kom en større endring av barnehageloven som fikk ikrafttredelse fra 1996. Familie- og oppvekstpolitikken var og hadde vært i store endringer, slik som for eksempel skolestart for seksåringene og foreldrepermisjonsordningen, og barnehageloven hadde behov for endringer i forhold til dette. Det ble forstått at barnehagens oppgaver måtte tydeliggjøres og det ble foreslått at barnehagene skulle få en rammeplan som skulle konkretisere barnehagens rolle og oppgaver ovenfor barn, foreldre og samfunnet generelt, og som skulle hjemles i barnehageloven (Kunnskapsdepartementet, 2009, s. 115). Den første rammeplanen kom i 1996. Ved innføring av rammeplan ble de overordnede rammene for barnehagens virksomhet myndighetenes formuleringer, i motsetning til når hver enkelt barnehage formulerte sine egne formål ut fra formålsbestemmelsen. En av de grunnleggende oppgavene for barnehagen ble formulert som å bidra til at barna utviklet basiskompetanse, definert som handlingsdyktighet og utvikling av språk og kommunikasjonsevne i vid forstand (ibid.). I rammeplanen fra 1996 er ikke psykisk helse omtalt ordrett, men den sier noe om sosial og personlig utvikling og læring. «Skal barnet utvikle et positivt selvbilde, må mennesker som har betydning for det møte det med en positiv og anerkjennende holdning. Kvaliteten på samspillet i barnehagen er helt sentral for barnas mulighet til å utvikle et positivt selvbilde.» (Barne- og familiedepartementet, 1996, s. 46). Barnehageloven av 1995 fikk en ny paragraf, kalt «Barnehagens innhold», § 2.

Barnehagen skal være pedagogisk tilrettelagt virksomhet. Departementet kan fastsette en rammeplan for barnehagen. Rammeplanen skal gi retningslinjer for barnehagens innhold og oppgaver.

Barnehagens eier kan tilpasse rammeplanen til lokale forhold. Samarbeidsutvalget for hver barnehage skal fastsette en årsplan for den pedagogiske virksomheten (Hagesæter, 2011, s. 30).

Skriftliggjøringen av barnehagens pedagogiske virksomhet gjennom årsplan og rammeplan førte til en synliggjøring av det pedagogiske arbeidet barnehagene utfører. Skolefaglige uttrykk ble brukt i rammeplanen, og fikk stor plass i rammeplanen. Denne skolefaglige tilnærmingen kom på kollisjonskurs med barnehagens gjeldende tradisjon. Da Rammeplanen av 1996 ble avløst av Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver i 2006 fikk verdigrunnlaget, formålet med barnehagen og barnehagens oppgaver en stor plass, faginnndelingen ble videreført, men ble ikke like fremtredende i denne rammeplanen.

Barnehageloven av 2005 fortsatte med formålsparagrafen fra 1995 og §2 som omtalte barnehagens innhold. Denne paragrafen hadde utvidet innhold i forhold til forrige lov, der blant annet omsorgsoppgaver ble sidestilt med oppdrageroppgaver. Denne og andre endringer ble tolket som en videreføring av barnehagens pedagogiske tradisjon samt at elementer som taler for en mer aktiv pedagogikk ble inkludert (Hagesæter, 2011, s. 31).

2006 ble et viktig år for barnehagene, ansvaret for barnehagene ble da overført fra barne- og familiedepartementet til kunnskapsdepartementet, og med det sett på som en del av utdanningsløpet. Rammeplanen for barnehager som kom i 2006 var bygd på barnehageloven som ble endret i 2005..

Allerede i 2008 ble formålsparagrafen til barnehageloven igjen endret. Det ble under utarbeiding av denne endringen fremmet forslag til ulike utforminger av formålsparagrafen, og det at formålsparagrafen til barnehagen og skolen skulle være samsvarende var et av målene til utvalget som fremmet forandringene. Og det er i denne endringen kan vi begynne å nærme oss temaet for min oppgave, Livsmestring. Stortinget omformulerte forslagene som kom fra utvalget, og §1 andre ledd lød som følgende: Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. **De skal lære å ta vare på seg selv**, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal har rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger (Kunnskapsdepartementet, 2008).

2.4 Årsplan

Da det i 1983 ble fastsatt i forskriften til barnehageloven at barnehagens styre skulle godkjenne årsplanen fantes det ingen rammeplan å forankre planarbeidet i, og dette kravet om

årsplanen kan ses på som opptakten til den kommende rammeplanen som trådte i kraft fra 1. januar 1996 (Børhaug & Moen, 2014, s. 134). At hver barnehage skulle ha en årsplan, gjorde det tydeligere at det dreide seg om kvalifisert arbeid på institusjonsnivå, og at departementet kunne fastsette en rammeplan ga mulighet for nasjonal styring av den pedagogiske virksomheten (Hagesæter, 2011, s. 30). Årsplanene har flere formål; å danne et felles grunnlag for personalets arbeid i barnehagen, og å vise hvordan barnehagen følger føringer og pålegg fra sentralt hold, samt å gi informasjon til foreldrene om barnehagens faglige virksomhet (Cejka, 2014, s. 54). Årsplanen skal vise hvordan barnehagen vil arbeide for å omsette rammeplanens formål og innhold og barnehageeierens lokale tilpasninger til pedagogisk praksis (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 25).

Årsplanens betydning kommer frem når den som eneste tekst er krav om, og nedfelt i lov- og planverket (Birkeland, 2014, s. 17). Årsplanen har mange ulike lesere, som foreldre, ansatte, politikere og eiere. Det at årsplanen er rettet mot ulike lesere krever et språk i årsplanen som kan treffe de ulike leserne. Som sjanger er årsplanen en sakprosa som er forpliktet til å basere seg på virkeligheten og innholdet skal kunne dokumenteres (Birkeland, 2014, s. 16). Det er ingen bestemt utforming på årsplanen foruten at den skal inneholde lokale tilpasninger til det pedagogiske arbeidet og at den skal være hver enkelt barnehages konkretisering av bestemmelser og føringer i rammeplanen og barnehageloven (Cejka, 2014, s. 54). Det er styreren som har ansvaret for arbeidet med årsplanen, men utarbeidingen er et samarbeid i personalgruppen. Årsplanen skal fastsettes av samarbeidsutvalget i hver enkelt barnehage hvert år.

3 Metode

Vitenskapelig metode er fremgangsmåter eller «teknikker» for å gi svar på ulike typer forskningsspørsmål (Bergsland & Jæger(red.), 2014, s. 64). Vi kan foreta en generell inndeling av metode i kvantitative og kvalitative metoder i henhold til metoden for innsamling, registrering og fremstilling av data. Karakteristisk for kvalitativ forskning er at vi søker en forståelse av sosiale fenomener, enten ved en nær kontakt med deltakere i felten ved intervju eller observasjon, eller ved analyser av tekster og visuelle uttrykksformer (Thagaard, 2018, s. 15). Kvantitative metoder dreier seg om det målbare og har ofte en deduktiv tilnærming til undersøkelsene, der man går fra teori til empiri og søker å bekrefte eller avkrefte en teori, dette i motsetning til kvalitative der en generelt har en mer induktiv tilnærming, der man trekker slutninger fra empirien til teorien og søker med det kunnskap på

ulike måter (Bergsland & Jæger(red.), 2014, s. 67). Mellom disse ytterpunktene finner vi en annen tilnærming, abduksjon. En abduktiv tilnærming innebærer at vi både utvikler teori på grunnlag av systematiske og dyptpløyende analyser, og at vi tolker data i lys av eksisterende teori (Thagaard, 2018, s. 184).

3.1 Valg av metode og planlegging av datainnsamling

Min problemstilling handler om årsplanen som verktøy for synliggjøring og dokument, med rammeplanen som førende styringsdokument. Dette førte til at dokumentanalyse viste seg som en hensiktsmessig metode. Johannessen, Tufte & Christoffersen viser til Grønmo (2004) når de omtaler dokumentanalyse som en type kvalitativ innholdsanalyse der forskeren samler inn data som analyseres for å få frem viktige sammenhenger og relevant informasjon om det eller de forholdene i samfunnet vi ønsker å studere (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 97). Når vi anvender dokumenter som kilde om saksforhold, baserer vi analysen av dokumentene på kildekritiske vurderinger, vi vurderer dokumentets relevans, autentisitet og troverdighet (Thagaard, 2018, s. 119). Dokumenter brukt i min analyse er årsplaner og rammeplanen for barnehagen. Rammeplanen er forskrift til barnehageloven fastsatt av kunnskapsdepartementet, og årsplanene er hentet fra kommunenes nettside og er godkjent i samarbeidsutvalgene til de respektive barnehagene. Dette sikrer dokumentenes autentisitet og troverdighet. Tilnærmingen til analysestrategien i min oppgave vil ha et preg både av diskursanalyse og temaanalyse. Diskursanalyse dreier seg om analyse av ytringer, utsagn og tekster (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 221). Når vi utfører temaanalyser retter vi oppmerksomheten mot temaer som er representert i oppgaven og vi sammenligner «på tvers» av dataene slik at vi kan gå i dybden på de enkelte temaene (Thagaard, 2018, s. 171). Jeg benyttet meg av koding og klassifisering for å kunne sammenligne dataene på en oversiktlig måte.

3.2 Utvalg av dokumenter

Mitt datamateriale vil som sagt være årsplan, jeg har i samtale med veiledere landet på to årsplaner, og rammeplanen for barnehagen. Barnehageloven vil også være en del av oppgaven, men det blir ikke gjennomført en systematisk analyse av barnehageloven. Årsplanene er for så vidt tilfeldig utvalgt, men valgte å bruke årsplanene til to barnehager av omtrentlig samme størrelse og begge barnehagene er kommunale barnehager, men ikke fra samme kommune. Dette for kunne gi noenlunde samme forutsetninger, og med tanke på at kommunale barnehager ofte har mer lik profilering enn private barnehager kan ha.

3.3 Analysearbeidet

Jeg startet arbeidet med oppgaven med å se på avsnittet om livsmestring i rammeplanen og hente frem temaer og begreper som rammeplanen presenterer under livsmestringsbegrepet. De begrepene brukte jeg i teorigrunnlaget og brukte de så videre i analysearbeidet. Startet med å lage et skjema der jeg skrev inn temaene for så å gå inn i rammeplanen og hver enkelt årsplan og skrev ned det som var presentert om de nevnte temaene. Jeg hadde rammeplanen og årsplanene i papirutgave for å kunne markere når temaene var tatt opp. Det ble en variant av nærlesing som ble benyttet som metode. Nærlesing er en kvalitativ metode som handler om å forstå dokumentets kvaliteter, som igjen vil stå i relasjon til situasjonen teksten inngår i (Asdal & Reinertsen, 2020, s. 98). Livsmestringsbegrepet representerer visse temaer som har betydning for barns utvikling, og de kommer til syne i ulike deler av datamaterialet for bacheloroppgaven min, og dette måtte hentes frem. Skjemaet ga meg en systematisk oversikt for drøftingen av hvilke føringer rammeplanen legger for barnehagens arbeid med livsmestring og hvordan barnehagene synliggjør dette i sin årsplan, og for arbeidet med å presentere funnene i analysen.

3.4 Metodekritikk

Ingen forskning eller metoder er unnlatt kritikkverdige forhold. Reliabilitet, validitet og generalisering er begreper som kan benyttes i evalueringen av det metodiske arbeidet (Bergsland & Jæger(red.), 2014, s. 80). Reliabiliteten knyttes til troverdighet og pålitelighet av datamaterialet (ibid.) Datamaterialets relevans og troverdighet har jeg tidligere gjort rede for, i forhold til forskningens troverdighet er dette et lite forskningsprosjekt med lite data og som kan stå i fare for å bli farget av forskers forhåndsinnattatthet og verdier. Dette er det reflektert om underveis, og det teoretiske grunnlaget har blitt brukt som grunnlag for kategorisering og som kunnskapsgrunnlag for å kunne gjenkjenne og knytte informasjon og uttrykk til oppgavens tema. Validitet handler om hvor godt eller relevant dataene representerer fenomenet som skal undersøkes, og i hvilken grad resultatene er gyldige for det utvalget og det fenomenet som er undersøkt (Bergsland & Jæger(red.), 2014, s. 80). Problemstillingen omhandler rammeplanen for barnehagen og årsplan for barnehagen, i den forstand er datamaterialet relevant. Forskingen vil vise hvordan barnehager synliggjør arbeidet med livsmestring i årsplanen og hvilke føringer rammeplanen legger for dette arbeidet, men datautvalget er lite, noe som fører over til det tredje punktet for evalueringen, generalisering. Generalisering vil i kvalitative studier handle om overførbarhet (Bergsland & Jæger(red.), 2014, s. 80). Analysen og funnene viser hvordan noen barnehager synliggjør arbeidet med livsmestring, men ikke hvordan «alle» barnehagene gjør dette. Skulle funnene

kunne si noe om barnehager generelt, burde det muligens ha vært et større datamateriale. Men funnene synliggjør hvordan synliggjøringen kan forekomme.

3.5 Etske retningslinjer

Årsplanene brukt i oppgaven er anonymiserte. Jeg gjorde en vurdering før innsamling om barnehagene skulle kontaktes og på den måten få mulighet til mer bakgrunnsinformasjon om årsplanarbeidet og tankene bak. Dette ble valgt bort på grunn av bacheloroppgavens rammer. Årsplanene ble hentet fra kommunenes hjemmeside. Det har vært en bevissthet rundt fremstillingen av årsplanene. Fokuset var på hvordan det synliggjøres, ikke et kritisk blikk på hvordan barnehagen unnlater å synliggjøre.

4 Presentasjon av funn og drøfting

Jeg vil videre legge frem funnene av analysen av datamaterialet og drøfte hvilke føringer rammeplanen legger for arbeid med livsmestring, og hvordan årsplanene synliggjør dette arbeidet.

4.1 Livsmestring

Rammeplanen løfter frem livsmestringsbegrepet i kapittel 1 som omhandler verdigrunnlaget, som skal formidles, praktiseres og oppleves i alle delene av barnehagens pedagogiske arbeid (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). Livsmestring rommer prosesser som bidrar positivt i barns utvikling og som dermed gir dem ressurser til å bedre tåle motstand i livet. I Rammeplanens beskrivelse av livsmestring rettes det videre fokus mot å forebygge forhold som påfører barn sårbarhet og belastninger (Drugli & Lekhal, 2018, s. 11). Begge barnehagene omtaler Trygghetssirkelen i sin årsplan, hvor barnehagen i årsplan 1 særlig løfter frem betydningen av god omsorg som en viktig forutsetning for barnas trygghet og trivsel, og for utvikling av empati, nestekjærlighet og livsmestring. Årsplan 1 fremhever også samarbeidet med foreldrene som grunnlag for livsmestring og et godt liv, da de sier at sammen med foreldrene skal de legge grunnlaget for livsmestring og et godt liv. Barnehage 2 fremmer også løsningsfokusert tilnærming (LØFT), som metode for å styrke livsglede og livsmestring, der de gjennom aktiv lysglimtjakt i hverdagen løfter frem den optimistiske siden av tilværelsen.

Rammeplanen løfter frem mange tema som livsmestringsbegrepet rommer, og det blir nødvendig å ta i bruk hele rammeplanen for å bli kjent med føringene den legger for arbeidet med livsmestring og helse. Psykisk helse og livsmestring handler først og fremst om de

positive kreftene i barns liv, de som gir barn trygghet, trivsel og glede, og som i seg selv gjør barn bedre rustet til å takle utfordringer og belastninger som eventuelt oppstår senere (Drugli & Lekhal, 2018, s. 21). Årsplan 2 løfter frem LØFT som metode for å styrke livsglede og livsmestring. Når det gjelder å fremme små barns psykiske helse og livsmestring, vil særlig troen på seg selv som en som kan lære og mestre være av stor betydning, i dette perspektivet vil prosessen være viktigere enn selve resultatet (Drugli & Lekhal, 2018, s. 83).

Relasjoner utgjør rammen for små barns psykiske helse, og det er derfor viktig å ha fokus både på foreldre-barn relasjonene og voksen -barn relasjonene i barnehagen i arbeidet med de yngste barna (Drugli & Lekhal, 2018, s. 36). Trygghetssirkelen blir av årsplanene fremhevet som metode i relasjonsarbeidet med de yngste barna. Drugli & Lekhal omtaler barnehagekvalitet for de yngste barna, der de sier at god barnehagekvalitet for små barn er gode relasjoner mellom barnet og de ansatte, ikke noe er viktigere for at barna skal ha det bra i barnehagen, det er her livsmestringen bygges, og trygg tilknytning til omsorgspersonene er den første viktige byggeklossen på veien mot robust psykisk helse (Drugli & Lekhal, 2018, s. 115). Også nødvendigheten av et godt og nært foreldresamarbeid løftes frem av årsplanene for å skape den trygge og gode barnehagen for barna. Foreldresamarbeidet vil ifølge Bronfenbrenners økologiske modell, som beskriver hvordan de ulike arenaene barnet tar del i, eller som har en indirekte betydning for barnets utvikling, har en stor innvirkning for barnets trivsel og fungering i barnehagen (Drugli & Lekhal, 2018, s. 17). Salutogenese fremhever at det aktive samspillet med omgivelsene, der barna er aktører, er med på å fremme god helse og økt mestring og velvære hos hvert enkelt barn. Barnet kan ikke påvirkes som et objekt, men må ta del i interaksjonen. Barnets utviklingsprosess er et gjensidig og dynamisk samspill mellom barnets individuelle kjennetegn og barnets miljø over tid, jf. Sameroffs transaksjonsmodell (Drugli & Lekhal, 2018, s. 16).

4.2 Sosiale forskjeller

Barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Barnehagen blir en møteplass for barn med ulik sosial bakgrunn, med ulike forutsetninger, og alle barn skal gis like muligheter for utvikling, lek, læring, samspill og danning. Barnas sosiale bakgrunn tilsier at barna har ulike erfaringer og dermed forutsetninger for å møte fellesskapet i barnehagen. Rammeplanen sier at barnehagen skal gi rom for barnas ulike forutsetninger, perspektiver og erfaringer og bidra til at barna, i fellesskap med andre utvikler et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). Sosiale forskjeller eller sosial ulikhet handler

om ulike forutsetninger for å ta del i godene samfunnet gjør gjeldende (Moen, 2012, s. 75). Rammeplanen fremhever det å fremme mangfoldet og verdsette ulikhetene fellesskapet inneholder, og samtidig sørge for at alle får de samme mulighetene. Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 12). Rammeplanen legger føringer for å synliggjøre mangfoldet gjennom arbeid med språk, kultur og kreativitet og gjennom arbeid med etikk, religion og filosofi. Og gjennom dette arbeidet skal personalet bidra til å utvikle barnas toleranse, interesse og respekt for hverandre. Tilnærmingen til sosiale ulikheter, foruten årsplan 1 sin referanse til rammeplanen som sier at barnehagen skal være helsefremmende, ha en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller, er at begge barnehagene ser på mangfoldet som en ressurs som skal fremheves. Årsplan 1 refererer og så til en kommunal plan som sier at alt arbeidet for barn og unge i barnehager, skole- og fritids- og kulturlivet skal være forebyggende, helsefremmende og utjevnende i forhold til sosiale ulikheter. I årsplan 2 kan vi lese at barnehagen skal bidra til å etablere et lærende fellesskap som verdsetter ulike uttrykk og meninger, og også årsplan 1 tydeliggjør at barnehagen skal fremme samhold og fellesskap, og samtidig møte det enkelte barnet og ta vare på dets individuelle uttrykk. Årsplan 1 tydeliggjør også synliggjøringen og verdsettingen av mangfold og ulikhet i hver enkelt del av barnehagehverdagen og det pedagogiske arbeidet i barnehagen.

Barns utvikling skjer gjennom et gjensidig samspill mellom arv og miljø, gener kan skrues «av» og «på» basert på barnets erfaringer (Drugli & Lekhal, 2018, s. 20). Dette kan dras likhetstrekk til sosial mobilitet, som omtaler en habitus, eller sosial arv, som ikke er konstant, men kan endre seg ut fra erfaringer og valg individet gjør gjeldende. Barnehagens oppgave blir å gi barna «nok» av gode erfaringer og muligheter til å kunne ta i bruk alle sine ressurser videre i sin utvikling. Barnehagen må være åpen på å møte familier med ulike holdninger, tradisjoner og verdier, og hver enkelt familie og hvert enkelt barn skal ha lik mulighet til å ta del i barnehagehverdagen og i de samfunnsmessige godene det innebærer. Inkludering og fellesskap er fremtredende i rammeplanen, og er førende på alle områder av barnehagelivet. Spesielt årsplan 1 speiler de sterke føringene rammeplanen legger for dette arbeidet og synliggjør det tydelig. Det handler om å bruke mangfoldet som en ressurs i det pedagogiske arbeidet og synliggjøre betydningen mangfoldet kan gi fellesskapet.

4.3 Fremme fysisk og psykisk helse, bevegelsesglede og motorisk kompetanse og forebygging av krenkelser og mobbing

Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Rammeplanen tydeliggjør det gjensidige forholdet mellom fysisk og psykisk helse der bevegelse og kroppslig utfoldelse legger til rette for et mentalt velvære. Det fremheves at barna gjennom arbeid med kropp, bevegelse, mat og helse skal oppleve trivsel, glede og mestring ved allsidige bevegelseserfaringer, inne og ute, året rundt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 31). Det handler om relasjoner, samspill og sosial samhandling som gjennom fysisk utfoldelse skaper gode følelsesmessige opplevelser. Årsplan 1 fremhever at vanene som opprettes i barnehagealder kan vare livet ut og at de skal sørge for at alle barn er fysisk aktive i løpet av dagen. De tydeliggjør også betydningen god motorikk og sansemotorikk spiller for læring og sosial utvikling. Det finner vi også i årsplan 2 der de fremhever å bruke alle aktiviteter, formelle og uformelle, som mulige læringsarenaer. Ingen av barnehagene peker direkte på de biologiske fordelene ved fysisk aktivitet, men fremhever heller den kroppslige væremåten til barn som en tilnærming til utvikling og læring. Dette samsvarer med Merlaupontys fenomenologiske perspektiv for å forstå kropp og bevegelse på. Han skilte ikke mellom kroppen og tankene, og hevdet vi tenker, føler og opplever med hele kroppen. Begrepet kroppslighet kan være et svært godt egnet begrep til å uttrykke et helhetlig syn på barn i barnehagen, og som alltid er til stede i barnehagen (Moser, 2013, s. 28). Dagens samfunn stiller mindre krav til fysisk aktivitet enn tidligere, dermed blir barnehagen og dens tradisjon, rammeplanens føringer og personalets kunnskaper enda mer betydningsfulle for barns fysiske og psykiske helse. Men det stilles da krav til at personalet innehar kompetanse i tilretteleggingen av kroppslig lek og fysisk aktivitet, og til at det i barnehagen må være rom for store bevegelser, grovmotoriske aktiviteter og lek som gir muligheter for fart, utforskning og spenning (Jørgensen, 2013, s. 255). Da får også det å benytte seg av både ute- og innerom, som årsplan 1 fremhever, ha stor betydning da mennesker alltid er kroppslige mennesker i den fysiske og sosiale verden (Moser, 2013, s. 33).

Barnehagen skal være en arena for daglig fysisk aktivitet og fremme barnas bevegelsesglede og motoriske kompetanse (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Rammeplanen påpeker at barnehagens fysiske miljø skal gi barna allsidige bevegelseserfaringer og legge til rette for at alle barna skal få oppleve bevegelsesglede, inkluderes i bevegelse og at personalet skal gi barna tilgangen til varierte og utfordrende bevegelsesmiljøer. Årsplan 2 omtaler ikke motorisk kompetanse og bevegelsesglede, men årsplan 1 fremhever at å bruke kroppen allsidig, til det de mestrer og til nye utfordringer, er bra for utviklingen av den motoriske kompetansen og for

en god selvfølelse. De vektlegger også betydningen motorikk og sansemotorikk har for læring og sosial utvikling, og siterer Thomas Moser som sier at «Vi kan se på bevegelse som det som binder alle utviklingsområder sammen». Barnehagen påpeker at de har fokus på at alle barn opplever glede ved fysisk aktivitet og bevegelse i lek, inn, ute og på tur, og viser til helsedirektoratet og norske myndigheters anbefalinger for fysisk aktivitet for barn som helsefremmende og utviklende effekt. Også Kibsgaard og Sandseter fremhever sammenhengen mellom lek og bevegelse, og at trangen til bevegelse, og barns opplevelse av spenning, glede og mestring, har betydning for barns vekst og utvikling (Kibsgaard & Sandseter, 2013, s. 71). Rammeplanen fremhever også personalets rolle som aktive og tilstedeværende for å kunne støtte, utfordre barna i kroppslig lek og anerkjenne barnets mestring (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 32). Ut fra det sosiokulturelle læringssynet skjer læring og utvikling alltid i et dynamisk sosialt samspill, med rammeplanens føringer om nærværende personale, og rammeplanens og årsplanenes tydeliggjøring av sammenhengen mellom lek og bevegelse, og at dette skjer i et sosialt samspill vil barnehagene kunne legge til rette for bevegelsesglede, mestring og motorisk utvikling gjennom lek og fysisk aktivitet.

Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing. Om et barn opplever krenkelser eller mobbing, må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Rammeplanen fremhever samhold og inkluderende fellesskap som forebyggende, og personalet blir ansvarliggjort ved at de skal synliggjøre mangfold, sørge for inkluderende fellesskap og støtte barnas initiativ til samspill og bidra til at alle kan få leke med andre, oppleve vennskap og lære å beholde venner (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). Årsplan 1 omtaler en kommunal plan for å fremme et godt psykososialt miljø, og styrke og sikre god kvalitet i dette arbeidet. Barnehagen deltar også i UDIR sin satsning, Inkluderende barnehage- og skolemiljø, et kompetanseutviklingsarbeid som skal styrke barnehagene og skolene sin kompetanse i å fremme trygge miljø, og forebygge og håndtere mobbing og andre krenkelser. De løfter også frem i sin årsplan det å utvikle respekt og toleranse for hverandre og ulikheter som en inngang til å utvikle et godt psykososialt miljø uten krenkelser og mobbing. Også et nært foreldresamarbeid ser de som avgjørende i det forebyggende arbeidet. Årsplan 2 trekker frem basiskompetanse, utvikling av sosial handledyktighet, og konflikthåndtering som viktige stikkord.

Vennskap, inkludering, empati, toleranse og respekt blir løftet frem av årsplanene som betydningsfullt i arbeidet med å forebygge mobbing og krenkelser, dette samsvarer med

rammeplanens føringer. Rammeplanen tydeliggjør den enkeltes ansvar da ordlyden «personalet skal» er gjennomgående i føringene. Denne ansvarliggjøringen samsvarer med aktivitetsplikten som blir fremhevet i de nye endringene i barnehageloven §42. De nye endringene i barnehageloven tredde i kraft 1. januar 2021, og innebar at loven fikk nye paragrafer som omtaler nulltoleranse for mobbing og krenkelser. Det vil si at både rammeplanen og årsplanene er vedtatt før disse endringen i barnehageloven, men rammeplanen fra 2017 har sterke føringer for arbeidet med det psykososiale miljøet i barnehager, og barnehagen er pliktig til å håndtere, stoppe og følge opp om et barn opplever krenkelser eller mobbing. Å håndtere, stoppe og følge opp krenkelser og mobbing i barnehagen krever at personalet har kunnskap om mobbeatferd, årsaker og hvordan det kan fremstå. Foreldresamarbeidet vil være en viktig komponent i dette arbeidet, da innsats og tiltak ofte berører de ulike arenaene i barns liv. Mobbing er nær forbundet med senere vansker og er svært viktig å forebygge, når det gjelder små barn ser man ikke like ofte mobbing som er utøvd med overlegg, men man vil kunne se mønster i samspillet barna imellom som er uheldig, og som kan være forløpere til mobbing (Drugli & Lekhal, 2018, s. 96). Tidlig håndtering og tiltak på ulike nivå, universelle, selekterte eller indikerte styrker barnas muligheter til positive relasjoner og erfaringer som styrker livsglede og livsmestring.

4.4 Samspill, fellesskap og vennskap, mestre motgang og håndtere utfordringer

Rammeplanen sier at for barnehagen er det å bidra til at alle barn som går i barnehagen, får en barndom preget av trivsel, vennskap og lek fundamentalt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). Barnehagen skal være et trygt og utfordrende sted der barna kan få prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og vennskap (ibid.). Rammeplanen trekker frem glede, humor og lek som arenaer som styrker vennskap og fellesskap, og ansvarliggjør personalet til å skape et inkluderende miljø, der hvert enkelt barn blir sett og hørt og får delta ut fra sine egne forutsetninger. Årsplan 1 vektlegger leken og muligheter for møteplasser der meningsfulle vennskap får skapes og styrkes. Årsplanen viser også til leken for de ulike aldersgrupper, ved å løfte frem kjennetegn for toddler-leken og for rolleleken og dens betydning for vennskap og fellesskapsfølelse. Årsplanen omtaler videre lekens betydning som arena for sosialisering og språkutvikling, og lekens egenverdi. Den fremhever vennskap og deltakelse i fellesskapet som en viktig del av barnets bærebjelke i livet. Årsplan 2 tydeliggjør også vennskap ved å si at alle barn skal minst ha én venn og tilhørighet til en mindre gruppe. De viser til et mål om å styrke sosial handlingsdyktighet blant barna, som innebærer blant annet å kunne samarbeide med andre og å vise hensyn og omsorg. Fellesskapet som barnehagearenaen legger til rette for

fremmer barns vennskap med vektleggingen av lek, samspill og inkludering. Leken er barns viktigste sosialiseringsarena og gjennom leken blir barn kjent med seg selv, egne følelser, og får erfaringer med å forholde seg til jevnaldrende og andre mennesker. Årsplanenes vektlegging av lek og samhold tydeliggjør forståelsen for rammeplanen og forskningens vektlegging av samspill, fellesskap og vennskap.

Rammeplanen sier at i barnehagen skal barna få støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer og bli kjent med egne og andres følelser (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Barna skal få mulighet til å utvikle tillit til seg selv og til andre og personalet skal sørge for at alle barn skal få rike og varierte opplevelser og erfaringer, utfordringer og mestringsopplevelser (ibid.). Rammeplanene påpeker betydningen av personalets veiledning og bruk av språket som verktøy for tenkning og for uttrykk av egne tanker og følelser (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). Årsplan 1 fremhever også betydningen av å lytte, inspirere og støtte barna i deres utforskning og problemløsning. Årsplan1 trekker frem at kommunen er en MOT-kommune som innebærer at de skal utvikle og forsterke en plattform der de arbeider for å skape robuste barn og unge, som kan møte motgang og utfordringer på en konstruktiv måte. Årsplan 2 omtaler ikke motgang og utfordringer eksplisitt, men omtaler visjonen sin, som er at barnet skal få støtte og hjelp til å utvikle seg til å bli den beste versjonen av seg selv som hentyder til å bli kjent med seg selv og egne følelser, og fremhever som sagt basiskompetanse som også innebærer å utvikle selvkontroll og selvhevdelse og å være en god samhandlingspartner. Gode vennsksapsrelasjoner tilfører barn glede, lek, tilhørighet, sosial støtte og læring, og betyr svært mye for deres trivsel og utvikling (Drugli & Lekhal, 2018, s. 78). Barna blir gjennom leken kjent med egne og andres følelser og må beherske å gi og ta for at leken skal være levende. Leken blir med det en arena der barna også får erfaringer med å mestre motgang og håndtere utfordringer.

4.5 Mulighet til ro, hvile og avslapping, og måltider i barnehagen

Barna skal ha mulighet til ro, hvile og avslapping i løpet av barnehagedagen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Mulighet til ro, hvile og avslapping er noe som er lite omtalt i begge årsplanene. Årsplan 2 nevner det ikke, mens årsplan 1 påpeker at en god balanse mellom aktivitet, hvile og måltid er viktig. Rammeplanen påpeker personalets ansvar for å ivareta barnas behov for ro og hvile, bidra til at barna tilegner seg gode vaner, holdninger og kunnskaper om aktivitet og hvile (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 32). Horten kommune har laget en veileder om hvile, ro og søvn i barnehagen, og fremhever blant annet viktigheten av avkobling i løpet av dagen for hjernes utvikling og modning, styrking av

immunforsvaret, påfyll av energi og bearbeidelse av opplevelser og inntrykk (Horten kommune, 2018, s. 4). Omsorgsbegrepet er fremtredende i rammeplanen, og dette inkluderer behovet for ro og hvile (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 17). Omsorg er også fremtredende i begge årsplanene, og det kan da tolkes til at dette også omfatter ro og hvile uten at det er eksplisitt uttalt.

Måltider og matlaging i barnehagen skal gi barna et grunnlag for å utvikle matglede og sunne helsevaner (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Å få grunnleggende forståelse for hvordan sunn mat kan bidra til god helse gjennom medvirkning og måltidsaktiviteter er noe rammeplanen fremhever, og at barna gjennom arbeid med kropp, bevegelse, mat og helse skal kunne bli kjent med egne behov, menneskekroppen og få utviklet gode vaner for et variert kosthold (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 31). Årsplan 2 påpeker at de følger retningslinjene for mat og måltider i barnehagen fra helsedirektoratet, og at de serverer alle måltider i barnehagen som også innebærer frukt og grønnsaker til alle måltid. Årsplan 1 fremhever viktigheten av en god balanse mellom aktivitet, hvile og måltid og at de også følger kostholdsrådene til helsedirektoratet. Barnehagen har ansatt egen kokk i 100% stilling. Sunn og god mat i barnehagen blir fremhevet av begge årsplanene, begge barnehagene serverer alle måltider i barnehagen og blir dermed gitt ansvar og mulighet til å oppfylle rammeplanen og Helsedirektoratets føringer og kostholdsråd.

4.6 Forebygge og avdekke omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep og opplysningsplikten

Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages. Personalet skal kjenne til opplysningsplikten til barnevernet, jf. barnehageloven § 46 (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Rammeplanen gir styreeren ansvar for å sikre gode rutiner for samarbeid med relevante institusjoner og tydeliggjør at foreldrenes rett til innsyn i dokumenter bortfaller der personalet deler personopplysninger med barnevernet for å oppfylle opplysningsplikten (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 26). Rammeplanen trekker også frem barnehagens plikt til at barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med egen kropp og utvikler bevissthet om egne og andres grenser, der personalet skal bidra til at barn blir bevisst retten til å bestemme over egen kropp (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 32). Menneskerettighetene trekkes også frem, da barna gjennom lek skal få begynnende kjennskap til rettighetene (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 36). Årsplan 1 tydeliggjør mål for at barna skal være trygge på sin egen kropp, ha en positiv selvoppfatning og at de skal kunne sette grenser for

egen kropp og respektere andres grenser. De fremhever også at barna skal få særlig kjennskap til barnekonvensjonen. Både årsplan 1 og 2 tydeliggjør barnehagen og personalets opplysningsplikt til barnevernet ved mistanke om at barn blir utsatt for omsorgssvikt, vold eller seksuelle overgrep. Årsplan 1 opplyser også om at de har faste samarbeidsmøter med barnevernet fire ganger i året, eller ved behov. Kjennskap til barnekonvensjonen blir løftet frem av rammeplanen og årsplan 1, kjennskap til barnekonvensjonen og barns rettigheter kan hjelpe barn til å forstå og sette ord på noe som virker uforståelig og vanskelig å fortelle om for noen barn, barns livsverden er den nære og kjente, at andre har det annerledes eller at ting ikke skal være slike de er hjemme hos de kan være vanskelig å forstå. Vi må gi barna verktøyer for å kunne forstå og fortelle, som kjennskap til barnekonvensjonen kan være.

5 Konklusjon

Ved revidering av Rammeplan for barnehagen som tredde i kraft i 2017 var også generell del av læreplanverket for grunnskolen til revidering. Denne parallelle prosessen skulle sikre god sammenheng og progresjon, og legge grunnlaget for at skole- og barnehageeiere så sin virksomhet som en del av et samlet utdanningsløp. Regjeringens mål var å sikre god kvalitet i hele utdanningsløpet fra barnehage til høyere utdanning (Kunnskapsdepartementet, 2016, s. 7). Det var ved denne revideringen livsmestringsbegrepet ble løftet frem. Temaet livsmestring har både et individuelt perspektiv og et samfunnmessig og sosialt perspektiv, sosialt fellesskap og støtte er viktig for den enkeltes trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd. Livskvalitet og trivsel gjennom deltakelse i et sosialt fellesskap gir tilhørighet og reduserer risikoen for psykiske og sosiale problemer (Kunnskapsdepartementet, 2016, s. 39). Grunnlaget for denne livskvaliteten blir lagt i barnehagen.

Oppgaven min omhandler hvilke føringer rammeplanen legger for barnehagens arbeid med livsmestring og hvordan barnehager synliggjør dette i sin årsplan. Årsplanen er et dokument som synliggjør barnehagens arbeid til foreldre, eiere og politikere, og er et viktig arbeidsredskap for personalet i barnehagen. Her er rammeplanen og barnehagelovens føringer med lokale tilpasninger som synliggjør den pedagogiske praksis i hver enkelt barnehage. Årsplanen speiler barnehagens satsningsområder. Det kommer til syne i min analyse av to ulike årsplaner, der årsplan 2 vektlegger læring, formell og uformell, og der de løfter frem basiskompetanse som et viktig stikkord. Basiskompetanse omhandler sosial handledyktighet som blant annet innebærer at barn skal samarbeide med hverandre, vise omsorg og hensyn, være en positiv samhandlingspartner og utvikle god kommunikasjonsevne, selvkontroll og

selvhevdelse. Årsplan 1 har et bredt syn på fysisk og psykisk helse, og kompetansehevingen som barnehagen deltar på i regi UDIR omhandlende et inkluderende barnehage- og skolemiljø er med på å prege hva som særlig blir synliggjort i årsplanen. Begge barnehagene synliggjør rammeplanens føringer angående livsmestring og helse, men vektleggingen er ulik ettersom satsningsområdene er forskjellige. Rammeplanen fremhever at barnehagens verdigrunnlag skal formidles, praktiseres og oppleves i alle deler av barnehagens pedagogiske arbeid og at å møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse og å sikre at barna får ta del i og medvirke i fellesskapet er viktige verdier som skal gjenspeiles i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017). Det kan vi også se at barnehagene til de to årsplanene undergått analysen i oppgaven også vektlegger. Noe kort og presist svar på problemstillingen for hvilke føringer rammeplanen legger for barnehagens arbeid med livsmestring, og hvordan dette synliggjøres i barnehagens årsplan, kan vel sies å være vanskelig med datamaterialet tilgjengelig i denne oppgaven og oppgavens begrensninger, men ut fra analyse av rammeplan og to årsplaner kan føringene til rammeplanen sies å være tydelige på at det skal omhandle alle deler av barnehagens pedagogiske arbeid, og at begge årsplanene viser et helhetlig syn på livsmestring, på barnet og barndom, der omsorg, lek og læring er sammenflettede prosesser som støtter barn i deres utvikling. Livsmestring i barnehagen er ikke et tema som kan jobbes med over en periode, det er livsglede, anerkjennelse, inkludering, fellesskap, mestring, fysisk og psykisk velvære, barns rettigheter, vennskap og lek. Det er de **positive** prosessene i barns utvikling som gjør de rustet til å tåle motstand og håndtere utfordringer, i nåtid og fremtid. Livsmestringsbegrepet har vært utsatt for kritikk etter innføringen i rammeplanen i 2017. Noe av kritikken til livsmestringsbegrepet er mestringsdelen. Er livet noe som skal mestres? Skal ikke livet leves her og nå? Jeg valgte å ta for meg den generelle utviklingen av barnehageloven og diskusjonen om å gjøre barnehagen mer tilnærmet skolen med den baktanken at «mestring» kan være mer skolerelatert mens det at livet leves her og nå er mer barnehagetradisjon. Er dette muligens denne kritikkenes opphav? Jeg tenker at livsmestring ikke er noe som kan læres, men vi må styrke barna med mest mulig positiv kapital de kan benytte seg av for å møte livets medgang og motgang. Og her står barnehagen i en unik posisjon som en sosialiseringsarena med helsefremmende og forebyggende funksjoner.

Referanser

- Arnesen, E. S., Gulbrandsen, K., Gundersen, A. H., & Hovden, L. (2014). *Bevegelsesglede i barnehagen - Begeistringssmitte og tilrettelegging*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Asdal, K., & Reinertsen, H. (2020). *Hvordan gjøre dokumentanalyse - En praksisorientert metode*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Barne- og familiedepartementet. (1996). *Rammeplan for barnehagen*. Hentet fra <https://www.nb.no/nbsok/nb/eb2b9a82f02fd128ffdc37f04fac0449.nbdigital?lang=no#7>
- Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Bergsland, M. D., & Jæger(red.), H. (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm.
- Birkeland, L. (2014). Lesbarhet, troverdighet og påvirkningskraft når tekste møter foreldrene. I A. Solli(red.), L. Birkeland, D. A. Cejka, O. L. Fuglestad, M. I. Hagen, L. C. Hansen, & M. V. Slåtten, *Den skrivende barnehagelærer - om profesjonalitet og praksis* (ss. 15-34). Bergen: Fagbokforlaget.
- Børhaug, K., & Moen, K. H. (2014). *Politisk- administrative rammer for barnehageledelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Cejka, D. A. (2014). Betydningen av sjangerkunnskap i barnehagelæreryrket. I A. Solli (red.), L. Birkeland, D. A. Cejka, O. L. Fuglestad, M. I. Hagen, L. C. Hansen, & M. V. Slåtten, *Den skrivende barnehagelærer - om profesjonalitet og praksis* (ss. 47-64). Bergen: Fagbokforlaget.
- Drugli, M. B., & Lekhal, R. (2018). *Livsmestring og psykisk helse*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Emilsen, K. (2014). Å se og handle - når barn utsettes for omsorgssvikt. I V. Glaser, I. Størksen, & M. B. Drugli (red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen - Forskning og praksis* (ss. 324-340). Bergen: Fagbokforlaget.
- Greve, A. (2016). Barns vennskap og jevnaldningsrelasjoner. I V. Glaser, I. Størksen, & M. B. Drugli(red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen - Forskning og praksis* (ss. 382-398). Bergen: Fagbokforlaget.

- Hagesæter, G. (2011). Barnehagens formål i et historisk perspektiv. I V. Glaser, K. H. Moen, S. Mørreaunet, & F. Sjøbstad (red.), *Barnehagens grunnsteiner - Formålet med barnehagen* (ss. 25-36). Oslo: Universitetsforlaget.
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2014, 12 16). *Verdens helseorganisasjon*. Hentet fra regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/innsikt/internasjonalt-helsesamarbeid/innsikt/verdens-helseorganisasjon-who/id435126/>
- Helsedirektoratet. (2020, 11 24). *Mat og måltider i barnehagen*. Hentet fra Helsedirektoratet: <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/mat-og-maltider-i-barnehagen>
- Hendry, L., & Kloep, M. (2003). *Utviklingspsykologi i praksis*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Horten kommune. (2018). *Veileder om "Hvile, ro og søvn" i Hortensbarnehagene*. Hentet fra Horten Kommune.no: https://www.horten.kommune.no/_f/p1/i7980a1a8-be8c-4be9-8b16-e1929f4fbae3/veileder-hvile-ro-og-sovn-mai-2019.pdf
- Idsøe, E. C., & Roland, P. (2017). *Mobbetferd i barnehage, Temaforståelse - forebygging - tiltak*. Oslo: Cappelen Damm.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Jørgensen, K.-A. (2013). Barn og fysisk aktivitet i et samfunnsperspektiv. I E. B. Sandseter, T. L. Hagen, & T. Moser (red.), *Kroppslighet i barnehagen - Pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (ss. 250-261). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kibsgaard, S., & Sandseter, E. B. (2013). Bevegelseslek i barnekulturen, tradisjoner og kulturelt mangfolds. I E. B. Sandseter, T. L. Hagen, & T. Moser (red.), *Kroppslighet i barnehagen - Pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (ss. 65-80). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kunnskapsdepartementet. (2008, 12 19). *Lov om endring i barnehageloven*. Hentet fra Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2008-12-19-119>
- Kunnskapsdepartementet. (2009). *Kvalitet i barnehagen* (St.Mld 41 (2008-2009)).
Kunnskapsdepartementet.

- Kunnskapsdepartementet. (2016). *Fag- Fordypning - Forståelse* (St.Meld.28 (2015-2016)). Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen, innhold og oppgaver*. Oslo: pedlex.
- Larsen, A. K., & Slåtten, M. V. (2015). *En bok om oppvekst - Samfunnsfag for barnehagelærere*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lund (red.), I., Godtfredsen, M., Helgeland, A., Nome, D. Ø., Kövac, B. v., & Cameron, D. L. (2015). *Hele barnet, hele løpet; Mobbing i barnehagen*. Kristiansand: Foreldreutvalget for barnehager (FUB), Grunntopplæringen (FUG), Sørlandet sykehus - avdelingen for barn og unges psykiske helse, Universitetet i Agder, Kristiansand kommune.
- Løkken, G. (2013). Bevegelse er meningen. I E. B. Sandseter, T. L. Hagen, & T. Moser (red.), *Kroppslighet i barnehagen - Pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (ss. 43-52). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Melvold, L. (2020). Å bære sin egen bagasje. I L. Melvold (red.), *Livsmestring i barnehagen* (ss. 19-29). Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Moen, K. H. (2012). *Nærmiljø og samfunn i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Moser, T. (2013). Barns kroppslighet som del av barnehagens helhetlige dannelsesoppdrag. I E. B. Sandseter, T. L. Hagen, & T. Moser (red.), *Kroppslighet i barnehagen - Pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (ss. 22-42). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sandseter, E. B. (2013). Det opplevelses- og spenningssøkende barnet. I E. B. Sandseter, T. L. Hagen, & T. Moser (red.), *Kroppslighet i barnehagen - pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (ss. 53-64). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse - en innføring i kvalitative metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Grunnlagsdokument for arbeidet med barnehage-, skolemiljø, mobbing og andre krenkelses*. Hentet fra Statsforvalteren: <https://www.statsforvalteren.no/contentassets/76009cd65b1649c88bdcb2e194dc8aed/grunnlagsdokument-barnehage-skolemiljo-mobbing-og-krenkelses.-revidert-utgave-15.09.17.pdf>

Utdanningsdirektoratet. (2019, 05 07). *Melde fra til barnevernet - Hva skal barnehagen gjøre.*

Hentet fra Udir.no: <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/barnehage/melde-fra-til-barnevernet--hva-skal-barnehagen-gjore/>

Öhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke.* Oslo: Pedagogisk forum.